

вироблені псевдосоціалістичною правовою системою за часи Радянського Союзу.

Література

1. Атоян О.Н. Утопия безвластия. Крестьянское правосознание в историко-правовой реальности 1917-1921 годов (на примере анархо-махновщины): монография. - Луганск: РИО ЛГУВД им. Э.А. Дидоренко, 2010. - 600 с.

2. Ильин И.А. О монархии и республике // [Электронный ресурс] Режим доступа - http://www.rus-sky.com/gosudarstvo/ilin/ilin_lmr.htm

3. Kuzio T. Transition in Post - Communist States i: Triple or Quadruple // Pilitics. - 2001. - Vol. 21 (3). - P. 174.

4. Ленин В.И. Можно ли напугать рабочий класс «якобинством»? // В.И. Ленин Полн. собр. соч. - Т. 32. - С. 373-375.

5. Монархист [Электронный ресурс]: интернет-издание. - 2011. - 23 сент.

6. Режимы доступа до даних - <http://www.Razumkov.Org.ua/ukr/poll.php?poll-id=611>.

7. Режимы доступа до даних - <http://www.Razumkov.Org.ua/ukr/poll.php?poll-id=199>.

8. Резанова Н.О. Ціннісно-культурні конфлікти в транзитивному соціальному просторі / Н.О. Резанова // Гуманітарний вісник ЗДІА. - 2011. - № 44. - С. 167-171.

9. Скакун О.Ф. Региональное правосознание / О.Ф. Скакун // Региональні аспекти історико-правових досліджень: матеріали XVII міжн. історико-правової кон.; 31 травня - 3 червня 2007 р. - Донецьк, 2008. - С. 18-31.

10. Цимбалюк М.М. Формування правосвідомості громадян у процесі розбудови громадянського суспільства: автореф. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.12 «Філософія права» / М.М. Цимбалюк. - К., 2003. - С. 8.

11. Чудинов А.В. Смена вех: 200-летие Революции и российская историография / А.В. Чудинов // Французский ежегодник 2000: 200 лет Французской революции 1789-1799 гг.: Итоги юбилея. - М.: Эдиториал УРСС, 2000. - С. 5-23.

Матвеева Л. Г.

Надійшла до редакції: 22.05.2013

УДК 351.74

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ ЕКСТРЕМІЗМУ ЯК НАПРЯМОК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Рудой К. М.

Протягом останнього десятиліття у світовій політиці відбулися значні зміни, що призвели до концептуального перегляду способів і засобів забезпечення міжнародної безпеки. Передусім йдеться про склад, зв'язки, динаміку й масштабність загроз як на національному, так і на міжнародному рівні. Поява екстремізму й необхідність побудови відповідної стратегії реагування стало викликом для європейської безпекової політики.

Вивченню екстремізму як суспільно-політичного явища та його основних рис присвячено праці А. Бартолі, Р. Вінтроба, М. Дзлієва, В. Ігнатова, Е. Іздадуста, П. Колемана, В. Ліпкана, Д. Ольшанського, А. Павлінова, В. Пластуна. Визначенням політичного екстремізму, його типології та джерел виникнення займалися О. Бабкіна, У. Бейкс, Н. Боббіо, Л. Вілкокс, А. Грачов, Б. Дем'яненко, В. Ковальов, Л. Маєвська, М. Макаров, І. Морозов, В. Остроухов, А. Піджаков, Б. Петренко, І. Сазонов, К.-Е. Саймонсен. У роботах К. Арзхеймера, В. Віпермана, Л. Марча, Ж. Мінка, Л. Неймаєра, Л. Ренсманна, А. Умландта, Х. Функе подана загальна характеристика проявів політичного екстремізму в Західній Європі.

У країнах Західної Європи та Америці за піввікову історію боротьби з екстремізмом суспільство дійшло згоди з питання необхідності обов'язкової участі держави в процесі протидії екстремізму. Міжнародне співтовариство заперечує екстремізм і тероризм як засоби досягнення політичних цілей, а боротьба з цими явищами проголошена ООН одним з пріоритетних завдань своєї діяльності. Шанхайська конвенція про боротьбу з тероризмом, сепаратизмом і екстремізмом (2001) визначає екстремізм як «будь-яке діяння, направлене на насильницьке захоплення влади чи насильницьке утримання влади, а також на насильницьку зміну конституційного устрою держави, а також на насильницьке посягання на громадську безпеку, зокрема, організація в цих цілях незаконних збройних формувань або участь в

© К.М. Рудой, 2013

них, і за які передбачається покарання відповідно до національного законодавства Сторін» [11]. ПАРЄ (2003 р.) визначає екстремізм як «форму політичної діяльності, яка явно чи приховано заперечує принципи парламентської демократії й базується на ідеології та практиці нетерпимості, відчуження, ксенофобії, антисемітизму й ультра-націоналізму». У цьому визначенні екстремізм виступає як політична течія, а не діяльність.

Згідно з аналізом зарубіжного кримінального законодавства вищі органи державної влади на рівні національного законодавства встановлюють кримінально-правові заборони на екстремістську діяльність, передбачаючи вкрай суворі покарання за вчинення відповідних діянь.

У ряді зарубіжних країн законодавчі норми про боротьбу з екстремізмом мають конституційний статус. Наприклад, у ст. 104 Кримінального кодексу Китайської Народної Республіки за організацію, планування й практичну участь у збройному заколоті або бунті, здійснених захисниками або особами, які скоїли тяжкі злочини, встановлено безстрокове покарання [4].

Кримінальний кодекс Японії в главі 2 «Злочини, пов'язані з внутрішнім повстанням» встановлює відповідальність для осіб, які вчинили бунтівні дії з метою повалення уряду або відторгнення японської території й іншого посягання на Конституцію Японії (ст. 77), що здійснили приготування чи змову для вчинення внутрішнього повстання (ст. 78). Винні караються смертельною стратою або безстроковим тюремним ув'язненням, а особи, які входили до повстання або керували натовпом, - безстроковим тюремним ув'язненням або тюремним ув'язненням на строк не нижче трьох років [3].

У Конституції Японії як засіб боротьби з екстремізмом прописана заборона на дискримінацію з економічних, політичних ознак, а також соціального стану, расової приналежності, релігії. Одночасно

ШВЕДНОУКРАЇНСЬКИЙ
ПРАВНИЧИЙ ЧАСОПИС

в ряді статей підкреслюється світський характер держави (статті 14, 19, 20 Конституції Японії) [3, 383].

У Швеції за зраду, заклик до заколоту та інші тяжкі державні злочини встановлено довічне ув'язнення [2].

У порівнянні з загальнокримінальними діями, високим ступенем репресивності відрізняються норми Кримінального кодексу Франції про кримінальну відповідальність за участь у повстанні, під яким у ст. 412-3 розуміється «будь-яке колективне насильство, здатне поставити в небезпеку республіканські інститути державної влади або заподіяти шкоду цілісності національної території» [7, 111].

Не менш суворими є санкції норм Кримінального кодексу Польщі, що встановлюють відповідальність осіб, які мають своєю метою позбавлення незалежності, відділення частини території або насильницьку зміну конституційного ладу Республіки Польща; беруть участь у змові з іншими особами; ведуть діяльність, безпосередньо спрямовану на здійснення цієї мети, у вигляді позбавлення волі на строк не менше 10 років, на термін 25 років або довічне ув'язнення [5, 114].

Детально регламентована відповідальність за прояви екстремістської діяльності в Кримінальному кодексі Туреччини. Серед протиправних слід виділити кримінально-правові дії у вигляді дій, направлених «на передачу всієї території держави або її частини під владу іноземної держави, або на обмеження суверенітету, або порушення цілісності держави, або на відділення її території від державного управління» (ст. 125); застосування «проти держави зброї» (ст. 126); «змову з іноземцем з метою здійснення ворожих актів проти Туреччини» (ст. 127); пошкодження доріг, споруд, переданих «на потреби збройних сил держави, навіть якщо їх будівництво не завершено» (ст. 131); розкриття відомостей, «опублікування або розголошення яких заборонені уповноваженими органами» (ст. 137); «образи і лайки» на адресу Президента Туреччини (ст. 158) [13, 48].

Російське кримінальне законодавство, зарахувавши до прояву екстремізму вельми широкий спектр діянь, залишило за рамками цього переліку образу релігійних почуттів послідовників тієї чи іншої конфесії. У цьому зв'язку показовий законотворчий досвід Німеччини, де покаранню у вигляді позбавлення волі до трьох років і великого штрафу підлягають особи, які ображають релігійні почуття віруючих, перешкоджають відправленню релігійних обрядів, культів, якщо такі дії викликають порушення громадського порядку [8].

Разом з тим, як найважливіший засіб профілактики екстремізму можна розглядати досвід Франції щодо створення Французької мусульманської ради, яка має відповідати за соціальну адаптацію та інтеграцію французьких мусульман в суспільне, культурне й політичне життя країни [13, 127].

З метою створення ефективного механізму боротьби й протидії екстремістської діяльності, процесуальне законодавство більшості зарубіжних держав передбачає у справах відповідної категорії спрощений порядок провадження оперативних і слідчих дій. Наприклад, до осіб, підозрюваних у здійсненні терористичної діяльності, законодавство Ірландії дозволяє застосовувати «попереджувачий» арешт на строк до одного року. За таких же підстав правозастосовник вправі видати наказ про депортацію

з країни або про заборону в'їзду в країну відповідних осіб [10].

Процесуальне законодавство Федеративної Республіки Німеччина також надає правоохоронним органам широкі можливості щодо проведення обшуків, арештів, затримань осіб, пов'язаних з терористичною й екстремістською діяльністю.

Поряд зі встановленням стосовно екстремістів жорстких законодавчих імперативів широко використовується застосування деяких елементів пом'якшувального характеру. Так, наприклад, ст. 24 закону Італії від 1982 № 304 «Про заходи, що спрямовані на захист конституційного ладу» передбачає можливість пом'якшення покарання терористам у разі їх діяльного каяття (видачі спільників і т.п.). Ця норма діє як протягом усього кримінального судочинства, так і під час відбуття засудженим покарання [3, 287].

Отже, зарубіжний досвід показує, що в багатьох державах вже вироблений механізм протидії такому небезпечному соціально-політичному явищу, як екстремізм і різним формам його прояву. Особливий упор при цьому робиться на формуванні законодавчої бази, що дозволяє забезпечити дотримання основних прав громадян в умовах внутрішньодержавних кризових ситуацій. Більш того, зарубіжний досвід свідчить про те, що тільки силовими методами й одноразовими акціями цю проблему не вирішити. Адже багато в чому коріння екстремізму приховані в тих соціально-економічних умовах, які не дозволяють людині забезпечити права - на працю, відпочинок, освіту, медичне обслуговування тощо. Внаслідок неможливості реалізувати ці права деякі громадяни схильні до різних екстремістських заходів, що негайно використовують злочинні елементи й політичні авантюристи.

Механізм злочинів, пов'язаних з екстремізмом, характеризується, як правило, виникненням якоїсь політико-економічної конфліктної ситуації на окремій території чи в певній сфері. Зарубіжні дослідники виділяють особливості передкримінальної ситуації, яка виражається в реалізації наступних підготовчих злочинних дій стратегічного характеру. До них відносяться дії щодо вироблення будь-яких цільових програм вчинення терористичних актів, диверсій, захоплення й утримання заручників; вербування в екстремістську організацію різних осіб, які згодом будуть виконувати функції бойовиків, посібників і т.д., розподіл ролей між ними; розробка принципів діяльності екстремістської організації, а також її стратегічних планів, термінів і засобів їх реалізації; проведення ідеологічної й бойової підготовки членів такої організації, накопичення зброї та вибухових речовин. В аспекті забезпечувальної діяльності такої організації є вчинення злочинів, пов'язаних зі збутом наркотиків або частини наявної зброї, розбійними нападами, зокрема й на військові склади з метою розкрадання зброї або вибухових речовин, захоплення заручників для отримання викупу й т.д.

У механізмі злочинів, пов'язаних з політичним екстремізмом, вченими окремо виділяються підготовчі дії тактичного характеру. Так, при безпосередній підготовці того чи іншого терористичного акту керівники екстремістських угруповань визначають конкретні об'єкти злочинного посягання, тобто місце найбільшого скупчення людей і осіб, щодо яких планується здійснення актів терору; визначають

точний час здійснення актів терору, здійснюють вибір технічних засобів вчинення терористичних актів, підробку документів, ввезення в країну, придбання, зберігання фальшивих документів, отримання документів на підставі неправдивих заяв або фальшивих первинних документів; впроваджують своїх членів на об'єкти або в місця планованих актів терору; здійснюють дії з приховування слідів підготовчої діяльності організації; з використанням технічних засобів визначають і відпрацьовують можливі варіанти зв'язку між групами, розробляють варіанти відходу з місця скоєння злочину.

Своєчасне виявлення й аналіз співробітниками правоохоронних органів передкримінальних ситуацій такого роду злочинів є вкрай важливим. Оскільки це дозволяє запобігти небезпечним злочинам з мінімальними наслідками для держави й суспільства. Головним для правоохоронних органів на цьому етапі є визначення об'єктивних ознак злочинної діяльності екстремістської організації в загальному масиві реєстрованих злочинів, вироблення й реалізація прийомів і методів провокування таких організацій на прояв своєї активності з метою розкриття й розслідування вже скоєних злочинів та запобігання терористичних актів [1].

Отже, екстремістські діяння за останні роки набрали більшого поширення й ступеня загрози державам. У зарубіжних країнах на законодавчому рівні передбачено кримінальну відповідальність за діяння, які мають екстремістський характер. На сьогодні в Україні необхідно законодавчо визначити поняття «екстремізм» і «екстремістська діяльність», а також розробити основні напрямки діяльності державних органів і органів місцевого самоврядування, інститутів громадянського суспільства, юридичних і фізичних осіб щодо захисту основ конституційного устрою, прав і свобод людини та громадянина, забезпечення цілісності й національної безпеки держави, виявлення й ліквідації причин та умов, що сприяють проявам екстремізму, а також попередження, виявлення й зупинення екстремістської діяльності та ліквідації її наслідків. Перераховані обставини зумовлюють прийняття загальнодержавної комплексної програми боротьби з екстремізмом в Україні з урахуванням європейського досвіду.

Література

1. Арас Дж. Терроризм вчера, сегодня и навеки. - [Електронний ресурс]: <http://www.gumer.info/bibliotekBuks/Polit/Aras/index.php>

2. Coleman Peter T., Bartoli Andrea Addressing Extremism // The International Center for Cooperation and Conflict Resolution (ICCCR), Teachers College, Columbia University // The Institute for Conflict Analysis and Resolution (ICAR), George Mason University. - [Електронний ресурс]: http://www.tc.columbia.edu/i/a/document/9386_WhitePaper_2_Extremism_030809.pdf (Англ.) (PDF).

3. Конституции зарубежных государств: Учеб. пособ. / Сост. В.В. Маклаков. 3-е изд. перераб. и доп. - М., 2002.

4. Кримінальний кодекс Китайської Народної Республіки. - [Електронний ресурс]: <http://ukknr.ucoz.ru/index/0-4>

5. Кримінальний кодекс Польщі. - [Електронний ресурс]: <http://www.twirpx.com/file/239354/>

6. Кримінальний кодекс Федеративної Республіки Німеччина. - [Електронний ресурс]: <http://www.twirpx.com/file/1226404/>

7. Крылова Н.Е. Основные черты нового Уголовного кодекса Франции. - М., 1996.

8. О противодействии экстремистской деятельности: Федеральный закон Российской Федерации от 25.07.2002 № 114-ФЗ (ред. от 29.04.2008) // Российская газета. - 2002. - № 138-139, 30.07.2002. Референт - www.referent.ru/1/95895/ Консультант-Плюс. - [Електронний ресурс]: www.consultant.ru/online/base/?req=doc; base = LAW; n = 76617

9. Политология: словарь-справочник / М.А. Василичук, М.С. Вершинин. - М., «Гардарика», 2000. - 328 с.

10. Трофимов В.Д. Экстремизм. - [Електронний ресурс]: <http://ttrofimov.ru/2011/07/ekstremizm/> (2011).

11. Шанхайская конвенция о борьбе с терроризмом, сепаратизмом и экстремизмом (Заключена в г. Шанхае 15.06.2001). - [Електронний ресурс]: <http://www.zaki.ru/pagesnew.php?id=1031>

12. Шварцмантель Д. Идеология и политика. - Х.: «Гуманитарный центр». - 312 с.

13. Элиаде М. История веры и религиозных идей: От Магомета до Реформации. В 3-х томах. - М.: Критерий, 2002. - Т. 3. - 464 с.

Рудой К. М.

*кандидат юридических наук, доцент,
профессор кафедры административного права та
административного процесу ОДУВС
Надійшла до редакції: 11.06.2013*

УДК 351.851

ФОРМИ Й МЕТОДИ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬСТВУ В СІМ'І

Шуткевич А. О.

Правопорушення у сфері сімейно-побутових відносин завдають значну шкоду нашому суспільству, оскільки впливають на розвиток сімейних гармонійних стосунків, справляючи психотравмуючий і деморалізуючий вплив на дітей, які ростуть разом з батьками, а це, у свою чергу, покладає на державу та її органи необхідність вжиття більш ефективних заходів, форм і методів щодо запобігання, виявлення та припинення насильства в сім'ї.

Органи виконавчої влади, місцевого самоврядування та правоохоронні органи, виконуючи свої функції й діючи в межах своєї компетенції, використовують систему

різних форм і методів діяльності, від ефективності яких багато в чому залежатиме ефективність протидії насильству в сім'ї загалом [1].

Вагомий внесок у дослідження адміністративного аспекту проблем насилля в сім'ї зробили такі вітчизняні вчені, як О.М. Бандурка, А.І. Берлач, Ю.П. Битяк, А.Б. Блага, О.В. Бойко, І.П. Голосніченко, Г.В. Джагунов, Ф.К. Думко, Г.Є. Запорожцевої, О.В. Ковальова, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, Ю.В. Лисюк, О.В. Негодченко, Г.О. Пономаренко, М.О. Тучак, Х.П. Ярмакі та ін.

У сучасній адміністративній науці серед форм адміні-